

گئورگی آقابکوف

گ.پ.ئو

خاطرات یک چکیست

ترجمه

محسن شجاعی

www.ketab.ir

چاه کتاب

سرشناسه: آقابکوف، گئورگی سرگی یویچ، ۱۸۹۶-م.

Agabekov, Georges Sergeevich

گ. پ. نو: خاطرات یک چکیست / گئورگی آقابکوف ترجمه محسن شجاعی.

مشخصات نشر:

تهران: مؤسسه فرهنگی - هنری جهان کتاب، ۱۴۰۰.

مشخصات ظاهری: ۴۵۶ص؛ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.

فروست: برگه از تاریخ؛ ۱۳.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۹۶۷-۴۶-۰

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: عنوان اصلی: Г.П.У. (Записки чекиста).

یادداشت: کتابنامه: ص. [۴۳۳] - ۴۳۴؛ همچنین به صورت زیرنویس.

یادداشت: نمایه

عنوان دیگر: خاطرات یک چکیست

موضوع: گ. پ. نو

Soviet Union. G.P.U. موضوع

موضوع: سازمان اطلاعاتی -- روسیه شوروی -- تاریخ

موضوع: Intelligence service -- Soviet Union -- History

شناسه افزوده: شجاعی، محسن، ۱۳۴۱ - مترجم

رده‌بندی کنگره: HV۸۲۲۴

رده‌بندی دیویی: ۳۲۷/۲۴۷

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۸۴۲۹۶۲۴

این کتاب ترجمه‌ای است از:

Г.С. Агабеков. Г.П.У.

(Записки чекиста).

Берлин: издательство

«Стрела», 1930.

انتشارات مؤسسه فرهنگی - هنری

جاهان کتاب

کتاب. ئو

خاطرات یک چکیست

گئورگی آقابکوف

ترجمه محسن شجاعی

چاپ اول: ۱۴۰۰

تعداد: ۷۰۰ نسخه

لیتوگرافی: سحرگرافیک

چاپ: اکسیر

همه حقوق محفوظ است.

تهران. صندوق پستی ۷۷۶۵-۱۵۸۷۵

تلفن: ۹۸-۹۷-۶۶۹۶۸۰

info@jahaneketab.ir

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۹۶۷-۴۶-۰

۱۵۰۰۰۰ تومان

فهرست

پیش گفتار مترجم ۱۳

مقدمه ۱۷

بخش یکم ا.گ.پ. نو چیست؟

فصل یکم
تشکیلات داخلی ا.گ.پ. نو ۲۱

فصل دوم
ا.گ.پ. نو و دولت ۳۳

بخش دوم خاطرات یک چکیست

فصل یکم
چکا در اورال ۵۵

فصل دوم
در اداره امور کشورهای شرقی چکای سراسری روسیه ۶۳

فصل سوم
کشته شدن انورپاشا ۷۵

فصل چهارم
کار در تشکیلات حزب ۸۹

فصل پنجم
افغانستان ۹۷

فصل ششم	
مأموران و کارمندان ا.گ.پ.نو در افغانستان.....	۱۰۳
فصل هفتم	
فروپاشی جامعه مهاجران بخارایی.....	۱۱۳
فصل هشتم	
ایران.....	۱۲۷
فصل نهم	
سازماندهی فعالیت ا.گ.پ.نو در بلوچستان.....	۱۴۳
فصل دهم	
جاسوسی شوروی در آذربایجان.....	۱۴۹
فصل یازدهم	
فعالیت ا.گ.پ.نو در تهران.....	۱۵۹
فصل دوازدهم	
مکاتبات محرمانه سفارتخانه‌های خارجی.....	۱۶۹
فصل سیزدهم	
چند دگرگونی در سفارت.....	۱۷۹
فصل چهاردهم	
فرار منشی استالین.....	۱۹۵
فصل پانزدهم	
ایجاد شبکه ا.گ.پ.نو در جنوب ایران.....	۲۰۳
فصل شانزدهم	
بخش کشورهای شرقی ا.گ.پ.نو در مسکو.....	۲۱۳
فصل هفدهم	
تجاوز نظامی شوروی به افغانستان.....	۲۲۵
فصل هجدهم	
شبکه غیرقانونی ا.گ.پ.نو در ایران.....	۲۳۷
فصل نوزدهم	
چین - عراق.....	۲۴۵
فصل بیستم	
آلمان، فرانسه، آمریکا.....	۲۵۵

پیش‌گفتار مترجم

داستان‌های فرار از شوروی و کشورهای بلوک شرق سابق فراوان‌اند. اما داستانی که این کتاب به آن پرداخته، مستقیماً با کشور ما، آن‌هم در دوران چرخش و تحوُّلی بزرگ، در پیوند است. گنورگی آقابکوف، یک ارمنی ساکن در ترکستان روس، به عنوان یک مأمور ساده به خدمت دستگاه اطلاعاتی جمهوری جوان روسیه شوروی در می‌آید، پله‌پله در این دستگاه محوفا ارتقا می‌یابد و دست آخر تبدیل به نخستین مأمور عالی‌رتبه اطلاعاتی شوروی می‌شود که به غرب می‌گریزد. چگونگی این گریز و علت‌های آن را خود نویسنده در جای‌جای کتاب و به‌ویژه در بخش دوم بیان کرده است، بگذریم که در هیچ‌جا اشاره‌ای به عشق خود نسبت به معلم زبان انگلیسی جوانش نمی‌کند که ظاهراً مسبب اصلی این داستان بوده است.^۱

ترجمه خاطرات او که با توصیف شبکه مأموران اجیرشده شوروی در ایران و چند کشور دیگر منطقه همراه بود، نخست در مطبوعات پاریس به چاپ رسید. این ترجمه‌ها را سفارت ایران در پاریس به تهران فرستاد که در پی آن در دستگاه حکومت نوپای پهلوی آشوب به‌پا شد. نتیجه زندانی و تیرباران شدن افرادی از

۱. برای نمونه نک. مقدمه مفصل آ. و. شاوروف بر کتاب چکا در حال عملیات، دومین کتاب خاطرات آقابکوف، که در روسیه برای نخستین بار در سال ۱۹۹۲ به چاپ رسید:

Агабеков, Г. ЧК за работой. Предисловие А. В. Шаврова; Комментарии А. В. Шаврова, И. М. Смирновой. М.: Ассоциация "Книга. Просвещение. Милосердие", 1992.

درون دستگاه‌های اداری و حکومتی ایران بود، ماجرایی که در سال‌های اخیر پژوهشگرانی چند به آن پرداخته‌اند.^۱

این کتاب را در سال ۱۳۵۷ مرحوم دکتر حسین ابوتراییان از روی ترجمه انگلیسی آن به فارسی برگردانده بود.^۲ اما مترجم به چند دلیل ترجمه دوباره این کتاب، البته از متن اصلی روسی، را مناسب دید. نخست آن‌که پژوهشگرانی که نسخه روسی خاطرات آقابکوف را با ترجمه انگلیسی آن مطابقت داده‌اند، بر نادرستی‌هایی که در متن انگلیسی راه یافته، تأکید می‌کنند. به گفته باریس والادارسکی در ترجمه انگلیسی این کتاب که در اکتبر سال ۱۹۳۱ در نیویورک منتشر می‌شود، نه از متن روسی، بلکه از ترجمه فرانسوی استفاده شده، بخش‌هایی از متن اصلی در ترجمه حذف شده و ساختار متن نیز تغییر داده شده بود (والادارسکی، ۲۰۱۳، ص ۸۹۱). هرچند که در ترجمه حاضر نیز از دو سه صفحه متن ترجمه پیشین استفاده شده که در جای خود در کتاب توضیح داده شده است. دوم آن‌که پس از فروپاشی شوروی و نیز با پیدایش اینترنت و دستیاب شدن بسیاری از منابع و مآخذ در دهه‌های پس از چاپ ترجمه فارسی کتاب، این امکان فراهم شده بود تا با آگاهی از آنها هم ترجمه دقیق‌تری به دست داده شود و هم برخی نکات متن با توضیحات به‌روزر و مستندی همراه گردد که در سال ۱۳۵۷ امکان آن وجود نداشته است. سه‌دیگر هم آن‌که ترجمه کتاب را دو تن از مبرزترین کتاب‌شناسان کشور، آقایان فرخ امیرفریار و مجید زهبانی، به مترجم پیشنهاد کردند. این نکته آخر هرگونه تردید نسبت به سودمندی و مناسب بودن ترجمه دوباره کتاب را از ذهن مترجم زدود.

از آنجاکه متن کتاب آکنده از اسم‌های خاص افراد و مکان‌ها و رویدادهای گوناگونی است که برای بسیاری از خوانندگان ناآشنا هستند، مترجم تا اندازه‌ای که

۱. از جمله نک. الهام ملک‌زاده و علی اله‌جانی، «عملیات جاسوسی شوروی در ایران در دوره رضاشاه بر اساس زندگی و خاطرات ژنرال آقابکف در سال‌های ۱۳۰۵-۱۳۰۷»، دوفصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات اوراسیای مرکزی، دوره ۱۰، ش ۲، (پاییز و زمستان ۱۳۹۶) صص ۳۹۵-۴۱۳.
۲. گنورگی آقابکوف، خاطرات آقابکف، ترجمه حسین ابوتراییان، (تهران: پیام، ۱۳۵۷).

بایسته می‌دانست، این گونه موارد را در پانوشته‌ها توضیح داده است. برای این کار تلاش شد تا عمدتاً از کتاب‌ها و مقالاتی که در چند دهه گذشته منتشر شده‌اند، استفاده شود.

درباره پیوست یکم (بخش دوم این کتاب که در واقع از کتاب دیگری ترجمه شده است)، مترجم توضیحات زیر را ضروری می‌داند.

بر پایه خاطرات گنورگی آقابکوف می‌دانیم که او پس از گریختن از استانبول به پاریس می‌کوشد با انتشار سریع خاطراتش زنده ماندن خود را تضمین نماید، از این رو نخست بخش‌هایی از نوشته‌های خود را که از چندی پیش آماده می‌کرده، در اختیار یکی از روزنامه‌های مهاجران روس در پاریس به نام پاسلی پدنیه نوواستی (آخرین اخبار) می‌گذارد (والادارسکی، ۲۰۱۳، صص ۸۹۴-۸۹۵). کمی بعد انتشارات «استرلا» در برلین نسخه کامل این خاطرات را منتشر می‌کند که ترجمه کامل آن در بخش نخست آمده است.

آقابکوف سپس در سال ۱۹۳۱ کتاب دوم خود را با عنوان چکا در حال عملیات باز توسط انتشارات «استرلا» در برلین به چاپ می‌رساند. این کتاب تقریباً تکرار همان رویدادهایی است که در کتاب نخست به آنها پرداخته شده بود، اما این بار جزئیات بیشتری به متن افزوده شده که گاه بسیار ریز و جزئی به نظر می‌رسند. ذکر این جزئیات، جدا از اطلاعات مهمی که در آنها وجود دارد، به نظر مترجم نشان‌دهنده تلاش نویسنده برای داستانی‌تر و خواندنی‌تر کردن کتاب خود هستند. به هر روی با واریسی کتاب دوم آقابکوف بخش‌هایی که در آنها مستقیماً خاطرات مربوط به مأموریت‌هایش در ایران و کشورهای همسایه را شرح داده یا نکات جالب دیگری در آنها وجود داشت، یافته و ترجمه شد تا هر آنچه در خاطرات او مربوط به ایران بوده، در اختیار خواننده ایرانی گذاشته شود.

درباره پیوست یکم این نیز گفتنی است که چون ترجمه بخش‌های انتخاب‌شده از صفحات و فصل‌های گوناگونی هستند، مترجم برای هر بخش یک عنوان اختیاری درون قلاب افزوده است. در یکی دو موردی که شروع یک بخش

جداگانه ترجمه شروع یک فصل از کتاب هم بوده، عنوان فصل آمده و عنوان اختیاری هم باز درون قلاب افزوده شده است. دلیل این کار آن بود که به نظر می‌رسید عنوان‌های اختیاری برای خواننده ایرانی گویاتر از عنوان‌های خود کتاب هستند. ضمن آن‌که تقریباً هیچ فصلی از کتاب دوم آقابکوف به گونه کامل ترجمه نشده است.

اما پیوست دوم که زحمت ترجمه آن از انگلیسی را جناب کاوه بیات به گردن گرفت، مستندترین و کامل‌ترین پژوهشی است که تاکنون درباره آقابکوف انجام شده است. در این مقاله پایان کار و زندگی وی با مراجعه به مدارک و مستندات پرشماری، تا آنجا که امکان داشته، نشان داده شده است.

مترجم سپاسگزار مسئولان انتشارات «جهان کتاب» است که انجام ترجمه را به وی پیشنهاد کرده و نیز با بذل دقت فنی در آماده‌سازی متن ترجمه کتابی چشم‌نواز را پیشکش خوانندگان نمودند.

محسن شجاعی

خردادماه ۱۴۰۰